Lägesbild av den grå ekonomin IV/2011

Grå ekonomi 2011

ENHETEN FÖR UTREDNING AV GRÅ EKONOMI

INNEHÅLL

1. GRÅ EKONOMI 3

2. GRÅ EKONOMI OCH DÄRMED FÖRKNIPPAD BROTTSLIGHET 10

3. BEKÄMPNING AV GRÅ EKONOMI – SAMARBETSMYNDIGHETER OCH MYNDIGHETSSAMARBETE 14

4. DEN GRÅ EKONOMINS SKADOR OCH OFFER 20

5. UTVECKLINGSUTSIKTER OCH UTMANINGAR FÖR DEN GRÅ EKONOMIN 25

1. GRÅ EKONOMI

DEFINITION AV GRÅ EKONOMI

Grå ekonomi förknippas vanligen med t.ex. svarta betalningar vid en bostadsrenovering, ett besök hos en hemfrisör eller köp av piratprodukter. Den grå ekonomin hänför sig vanligen till kontantförsäljning, men den grå ekonomin tar sig även många andra uttryck.

I nationalekonomin avses med grå ekonomi ekonomiskt lönsam verksamhet som inte omfattas av den nationalekonomiska redovisningen och som faller utanför beräkningen av bruttonationalprodukten. Med fiskal grå ekonomi avses i sin tur enligt den traditionella definitionen en i sig laglig ekonomisk verksamhet som döljs för myndigheterna eller vars inkomst döljs i syfte att undvika skatter och avgifter.

Den grå ekonomin belastar samhället och ökar priserna samt levnadskostnaderna.

Grå ekonomi definierades för första gången i lagstiftningen då lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi (1207/2010) trädde i kraft 1.1.2011. Utredningsenheten har till uppgift att främja bekämpningen av den grå ekonomin genom att producera och sprida information om grå ekonomi och bekämpningen av den. I lagen är definitionen av grå ekonomi snävare än den allmänna definitionen av grå ekonomi. Definitionen i lagen omfattar endast sådana uttrycksformer för grå ekonomi som hänför sig till ett företags eller en organisations verksamhet.

Lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi definierar grå ekonomi som sådan verksamhet inom en organisation där vissa lagstadgade skyldigheter försummas i syfte att undvika skatter, lagstadgade pensionsförsäkrings-, olycksfallsförsäkrings- eller arbetslöshetsförsäkringsavgifter eller avgifter som tullen tar ut eller i syfte att få ogrundade återbetalningar.

Begreppet *olaglig ekonomi* ska hållas isär från grå ekonomi. Med detta begrepp avses ekonomiskt mervärde som genereras av en verksamhet som redan i grunden är kriminell.

Denna rapport fokuserar i huvudsak på sådan grå ekonomi som omfattas av verksamhetsområdet för Enheten för utredning av grå ekonomi.

OMFATTNINGEN AV DEN GRÅ EKONOMIN

Grå ekonomi förekommer särskilt i branscher där man anlitar en stor mängd arbetskraft och vars gemensamma nämnare är anlitande av svart arbetskraft. Sådana arbetsintensiva branscher är t.ex. byggnadsbranschen, inkvarterings- och kosthållsbranschen, transportbranschen, städ- och underhållsbranscherna, frisörbranschen samt skönhetsbranschen. Grå ekonomi hänför sig även till frågor som gäller utländska företag eller anlitande av utländsk arbetskraft.

Grå ekonomi förekommer såväl i den interna handeln i EU som i den internationella varuhandeln. Det har bedömts att den grå ekonomin är avsevärd i den placeringsverksamhet som maskerats som internationell.

Omfattningen av den finländska grå ekonomin har tidigare uppskattats till 4–5 procent av bruttonationalprodukten på basis av en undersökning som gjordes på 1990-talet. Denna siffra anger sådan näringsverksamhet eller sådan verksamhet som syftar till förvärvande av inkomst som inte är fiskal, dvs. som faller utanför beskattningen. Den hittills största utredningen av grå ekonomi i Finland publicerades 16.6.2010 på beställning av riksdagens revisionsutskott. Enligt utredningen var omfattningen av den finländska grå ekonomin 10–14 miljarder euro år 2008 utifrån en kalkylmetod som grundar sig på genomförda skatterevisioner. Detta belopp motsvarar 5,5–7,5 procent av bruttonationalprodukten. I fiskala skador betyder dessa siffror årliga skatte- och avgiftsförluster på 4–6 miljarder euro.

De billiga erbjudandena inom den grå ekonomin görs på bekostnad av den sociala tryggheten.

GRÅ EKONOMI UTIFRÅN FÖRETAGSENKÄTERNA

Riksdagens utredning innehåller omfattande enkäter till företag i den grå ekonomins kärnbranscher. Företagsenkäterna redogör för aktuell information om hur företagen själva upplever effekterna av den grå ekonomin t.ex. på konkurrensneutraliteten. Över hälften av företagen i husbyggnadsbranschen samt inkvarterings- och kosthållsbranschen och nästan hälften av företagen i transportbranschen bedömde att den grå ekonomin har ökat åtminstone i någon mån i den egna branschen under de fem senaste åren. Nästan 70 procent av byggnads- och transportföretagen och nästan 90 procent av företagen i inkvarterings- och kosthållsbranschen ansåg att den konkurrensförvrängande effekten var minst måttlig.

I juli 2010 publicerade Världsbanken en undersökning om grå ekonomi som omfattade totalt 162 länder. Enligt undersökningen var den genomsnittliga omfattningen av den grå ekonomin år 2006, mätt i procent, 38,7 procent av den officiella bruttonationalprodukten i u-länderna (98 länder), 38,1 procent i de östeuropeiska och centralasiatiska länderna (21 länder) och 18,7 procent i OECD-länderna, som har en hög inkomstnivå (25 länder). Enligt undersökningen är omfattningen av den finländska grå ekonomin 18,5 procent av bruttonationalprodukten. Finland placerade sig på 15:e plats bland OECD-länderna i undersökningen och på 22:a plats då alla länder tas med i granskningen.

En växande skattebörda, regleringen av arbetsmarknaden, kvaliteten på de offentliga tjänsterna samt landets ekonomiska situation inverkar på fastställandet av omfattningen av den grå ekonomin i Världsbankens undersökning. Kalkylen av omfattningen av den grå ekonomin grundar sig på en flerfasig matematisk och ekonometrisk kalkylmodell. Någon sådan kalkylmetod har inte legat till grund för bedömningarna av omfattningen av den grå ekonomin i Finland.

De vanligaste uttrycksformerna för den grå ekonomin är betalning av svarta löner, kvittohandel genom att utnyttja förfalskade verifikat och utebliven bokföring av inkomster, dvs. oregistrerad försäljning, svarta företagarinkomster samt användning av företag med kort livscykel i syfte att undvika skatt.

BETALNING AV SVARTA LÖNER

Genom ett avtal mellan arbetsgivaren och arbetstagaren betalas lön så att förskottsinnehållningen inte verkställs och lönen inte meddelas till skattemyndigheten. Svart lön betalas vanligen kontant. Ofta får löntagaren en del av lönen normalt och en annan del svart samtidigt. En del av lönerna, förskottsinnehållningen och arbetsgivares socialskyddsavgifter saknas i lönebetalarens månadsdeklaration. Pengar för betalning av de svarta lönerna fås vanligen med hjälp av förfalskade inköpsfakturor eller försäljning som inte har bokförts.

Följden av verksamheten är skattebedrägeri i förskottsinnehållningen och löntagarens personliga inkomstbeskattning.

Betalning av svarta löner är vanligast i arbetsintensiva branscher, där arbetskraftens omsättning är stor och längden på anställningsförhållandena kort.

DEN GRÅ EKONOMIN I OLIKA BRANSCHER

Man kan endast uppskatta omfattningen av den grå ekonomin i olika branscher. Man använder även benämningen skuggekonomi för grå ekonomi. Strävan efter att hemlighålla den grå ekonomin är bokstavligen orsaken till svårigheten med att utreda dess omfattning. Verksamheten kan dock bedömas med olika kalkylmetoder och observationer som myndigheterna har gjort i sitt arbete. I Finland har man ägnat mest uppmärksamhet åt den grå ekonomin i byggnadsbranschen och inkvarterings- och kosthållsbranschen, och man har även gjort flest bedömningar av omfattningen av den grå ekonomin och dess uttrycksformer i dessa branscher. I det följande presenteras bedömningar som beskriver förekomsten av grå ekonomi enligt bransch. Slutligen bedöms den utländska arbetskraftens andel i vissa branscher.

Byggnadsbranschen

Enligt den utredning som riksdagen beställde har det skett en tydlig strukturförändring i den grå ekonomin i byggnadsbranschen på 2000-talet. De nyckeltal som tyder på kvittohandel och användning av företag med kort livscykel har mer än fördubblats under perioden 2001–2008. Samtidigt har den beräknade omfattningen av den inhemska grå arbetskraften dock minskat med 40 procent. Motstridigheten förklaras i huvudsak med den kraftiga ökningen av antalet arbetstimmar som den utländska arbetskraften utför efter utvidgningen av EU. Omfattningen av den grå ekonomin i byggnadsbranschen har vänt uppåt under de senaste åren och orsakar årliga skador på totalt 400–500 miljoner i branschen.

Störningarna i byggnadsbranschen är inte endast skatterelaterade. Även arbetarskyddsförvaltningen gör observationer om försummelser. Enligt arbetarskyddsförvaltningens övervakningsstatistik från 2010 var de utredningar som lagen om beställaransvar förutsätter inte i ordning för nästan 60 procent av de granskade objekten.

OGRUNDADE INKÖPSVERIFIKAT

Inköpsverifikat som inte kan godkännas i beskattningen har tagits med i bolagets bokföring. Sådana ogrundade verifikat är bl.a. kvitton från s.k. kvittohandel, enligt vilka man har köpt arbetsprestationer till företaget som underleverans. I själva verket har kvittona skaffats utan något verkligt avtalsförhållande eller någon verklig arbetsprestation.

Vanligen handlar det om att man med hjälp av förfalskade fakturor kan ta ut penningmedel från bolaget t.ex. för att betala svarta löner eller som förtäckt dividendutdelning till ägarna. Momsen på bolagets inköp är i så fall för hög i dess månadsdeklaration. De löner som anges i bolagets månadsdeklaration är för låga. Samtidigt är den beskattningsbara inkomst och den inkomstskatt som anges i bolagets skattedeklaration för låg.

Följden av verksamheten är skattebedrägeri i mervärdesbeskattningen, förskottsinnehållningen och i löntagarens personliga inkomstbeskattning. Felaktig information har getts för beskattningen.

Användning av ogrundade inköpsverifikat är vanligt inom exempelvis byggnadsbranschen och i andra arbetsintensiva branscher, där merparten av bolagets utgifter består av löner och lönebikostnader.

Inkvarterings- och kosthållsbranschen

Omfattningen av den grå ekonomin i inkvarterings- och kosthållsbranschen har ökat sedan 2005, medan produktions- och sysselsättningsutvecklingen har mattats av under de senaste åren. Man har uppskattat den svarta omsättningen i restaurangerna till 670 miljoner euro och värdet på den dolda sysselsättningen till 274 miljoner euro år 2008. Detta beräknas motsvara cirka 13 700 årsverken.

I inkvarterings- och kosthållsbranschen är utbetalning av svarta löner, utebliven bokföring av inkomster, dvs. oregistrerad försäljning, och förtäckt dividendutdelning till företagarna de vanligaste uttrycksformerna för grå ekonomi och ekonomisk brottslighet. Opålitlig bokföring eller bristen på bokföring är ett allt större problem. Det anses att grå ekonomi även omfattar försummelse av betalning av andra lagstadgade avgifter, som t.ex. socialförsäkringsavgifter. I riksdagens utredning beräknades förlusterna inom pensionsförsäkringen på grund av dolda arbetsinkomster uppgå till närmare 60 miljoner euro i inkvarterings- och kosthållsbranschen år 2008. De obetalda lagstadgade olycksfallsförsäkringspremierna ökar dessutom underskottet. På grund av de svarta lönerna blir arbetstagaren vanligen utan sitt lagstadgade pensionsskydd. Förutom arbetstagaren lider skattetagarna, de hederliga företagarna och den allmänna konkurrensneutraliteten av den dolda ekonomin i branschen.

Inkvarterings- och kosthållsnäringen är en av de näringar som är mest känslig för grå ekonomi. Näringens andel av bruttonationalprodukten är 1,6 procent, men dess andel av den grå ekonomin i Finland beräknas uppgå till 6 procent, dvs. en nästan fyrfaldig andel jämfört med branschens storlek.

FÖRSÄLJNING SOM SAKNAS

En del av försäljningsverifikaten saknas i företagets bokföring. En del av företagets inkomster lämnas utanför bokföringen och går t.ex. till förtäckt dividendutdelning till ägaren eller till utbetalning av svarta löner. De inköp som motsvarar den dolda försäljningen har dock vanligen tagits upp i bokföringen. I så fall är mervärdesskatten av företagets försäljning för liten i företagets månadsdeklaration. På motsvarande sätt är det beskattningsbara resultat som företaget har uppgett i skattedeklarationen för lågt, och därför är den inkomstskatt som räknas på basis av resultatet för liten.

Följden av verksamheten är skattebedrägeri i mervärdesbeskattningen och inkomstbeskattningen samt eventuellt även i förskottsinnehållningen, om företaget även har betalat svarta löner. Felaktig information har getts för beskattningen.

Försäljning som saknas, dvs. oregistrerad försäljning, är vanlig t.ex. i kosthållsbranschen och andra branscher med mycket kontantbetalningar.

Städbranschen

Under våren och sommaren 2011 har Helsingforspolisen undersökt flera företag i städbranschen och avslöjat grova ekonomiska brott.

Svart arbetskraft används i städbranschen på samma sätt som i andra branscher som har problem med grå ekonomi: löner betalas ut svart i kontanter och förfalskade fakturor av formella underleverantörsbolag används som kvitton i bokföringen.

Enligt polisens observationer är de anställda i städbranschen ofta utlänningar, medan det finns både finländare och utlänningar i ledningen. De företag som har köpt städtjänster vet dock ofta inte vilka städare som har varit i deras lokaler. Med tanke på bekämpningen av den grå ekonomin anser polisen att det är viktigt att uppdragsgivarna begär en utredning av städarnas identitet.

Det totala värdet på städmarknaden är 800–900 miljoner euro per år i Finland. Enligt vissa bedömningar uppgår den grå ekonomins andel inom branschen till 50–100 miljoner euro om året. Enligt polisen har fenomenet förekommit i branschen i några år, och det förstärks hela tiden.

Skönhets- och hälsovården

Förutom frisörbranschen är grå ekonomi ett problem även i övriga skönhets- och hälsovårdsbranscher. Betalningen av skatt försummas av utländska arbetare i branschen, men även av personer som arbetar hemma, finländare som inte deklarerar sina inkomster till Skatteförvaltningen samt av företagare som försummar sin bokföring.

En företrädare för Kosmetologföreningen i Finland bedömde i juli 2011 att antalet personer som utför svart arbete i hemförhållanden har ökat. Genom att delta i en kurs kan man lära sig att göra konstnaglar eller ögonfransförlängningar på två dagar. De tillbehör som behövs i arbetet kan köpas av en importör eller från e-butik. Kunderna hittas å sin sida vanligen i bekantskapskretsen.

Transportbranschen

Enligt de företagsenkäter som gjordes år 2009 stod den grå ekonomin för uppskattningsvis 10 procent av den totala försäljningen av godstransporter i vägtrafiken. Vartannat transportföretag bedömde att den dolda ekonomin har växt under 2000-talet. Endast vart tionde företag ansåg att den dolda ekonomin har minskat. Ett tecken på att den dolda ekonomin har växt är att den grå ekonomin beräknades uppgå till 3 procent i de motsvarande företagsenkäter som gjordes år 2002. Problemet är proportionellt störst inom flyttransporter, den östeuropeiska trafiken och transporterna i byggnadsbranschen.

Enligt beräkningen av bruttonationalprodukten var den dolda ekonomins andel av intäkterna från godstransporten i vägtrafiken 4 procent år 2009, dvs. cirka 230 miljoner euro. De beräknade svarta lönerna och företagsinkomsterna var cirka 70 miljoner euro.

Grå ekonomi syns i transportbranschen som anlitande av svart arbetskraft och olaglig verksamhet av utländska åkeriägare på den finländska transportmarknaden. Även försäljning av svarta transporttjänster med fordon som har registrerats för privat trafik, konkursspekulation och godkännande av engångsföretag är vanliga uttrycksformer.

De lägre lönekostnaderna för transportfirmor som är registrerade i Ryssland och de nya EU-länderna har

lett till hårdare konkurrens i den utländska trafiken och på den interna transportmarknaden i Finland. Antagandena om att de utländska åkeriägarna spelar en större roll än väntat på den interna marknaden i Finland stöds av den trafikkalkyl som gjordes av Finlands Transport och Logistik rf (SKAL) i september 2010. Enligt denna kalkyl var de utländska lastbilarnas andel av fordonen i den tunga trafiken 7,3 procent. Enligt SKAL rf:s utredning från 2009 anser transportföretagen att statsmaktens viktigaste stimuleringsmetoder i deras bransch är att sänka skatterna och att tygla den grå ekonomin. Av de företag som svarade på enkäten var 67 procent av den åsikten att grå konkurrens ska undanröjas genom ökad tillsyn.

Enligt de skatterevisioner som Skatteförvaltningen genomförde på 1990- och 2000-talet förekommer grå ekonomi i viss mån även inom taxitrafiken. Inom den professionella busstrafiken förekommer grå ekonomi i huvudsak inom beställningstrafiken. Svarta turer kan köras även med bussar som har registrerats för privat trafik. På motsvarande sätt är ett nytt fenomen i taxibranschen att personer med utländsk bakgrund bedriver olaglig taxiverksamhet i de stora städerna.

De utländska företagen spelar en stor roll i transportförmedlingen, särskilt i speditionsbranschen. I speditionsbranschen verkar även företag som producerar mervärdestjänster för näringsidkare som sysslar med grå ekonomi och bedriver utrikeshandel. Dessa mervärdestjänster kan t.ex. vara att man upprättar falska handlingar för att förfalska varans ursprung, pris och kvalitet.

Handeln

Enligt de enkäter som gjordes inom ramen för riksdagens utredning om grå ekonomi kan man dra slutsatsen att det inte förekommer några stora problem som beror på grå ekonomi inom handeln. Resultaten av skatteförvaltningens skatterevisioner pekar dock i annan riktning. Handelsföretagen har de näst största skatteskulderna efter företagen i byggnadsbranschen. Även antalet anmälningar om brott i handelsbranschen av Skatteförvaltningen har varit det näst högsta. Brottsanmälningar har gjorts om bokföringsbrott, skattebedrägerier, gäldenärsbrott och skatteförseelser.

De mervärdesskatter som deklarerades i handelsbranschen år 2008, men som inte har betalats, uppgick till totalt 160 miljoner euro. De obetalda mervärdesskatterna uppgick till 66 miljoner euro i detaljhandeln, grossisthandeln och agenturverksamheten och till 29 miljoner euro i bilhandeln o.d. Kalkylerna omfattar inte de uteblivna mervärdesskatterna på grå direktförsäljning utan kvitton, vilka inte har deklarerats över huvud taget.

Den grå ekonomin försämrar samhällets förmåga att sörja för sina medborgares välfärdstjänster.

Den internationella handeln

Den grå ekonomin i den internationella handeln är ett mångfasetterat fenomen, som omfattar såväl fenomen inom den grå ekonomin i den interna handeln i EU som fenomen i handeln över EU:s gränser. Aktörer som är skattskyldiga till andra länder än Finland gör sig skyldiga till merparten av oegentligheterna i Finlands utrikeshandel. En försiktig bedömning av omfattningen av den finländska grå ekonomin 2008 är 260–580 miljoner euro. Betydande mervärdesförluster förekommer särskilt i anknytning till den interna handeln i EU, och det totala beloppet 2008 uppgick till minst 300–400 miljoner euro.

Placeringsverksamheten

Enligt den utredning som riksdagen beställde har den grå ekonomin växt även inom den internationella placeringsverksamheten. Så mycket som 90 procent av den finländska internationella placeringsverksamheten deklareras inte till skatteförvaltningen. Utredningen visar att den internationella placeringsverksamheten i praktiken står helt utanför skattekontrollen och att högst var åttonde euro som fås av en fysisk persons internationella placeringsverksamhet deklareras till skattemyndigheten.

Den utländska arbetskraften

År 2007 stod den utländska arbetskraften för uppskattningsvis 20 procent av de totala arbetstimmarna på byggnadsarbetsplatserna. Arbets- och näringsministeriets, Byggnadsförbundets och arbetarskyddsförvaltningens observationer bekräftar uppfattningen om att användningen av utländsk arbetskraft har ökat. Särskilt antalet visstidsanställda har ökat. Enlig de granskningar som Byggnadsförbundet har utfört under de senaste åren är antalet utländska anställda högre än antalet finländska arbetstagare vid några byggplatser i Helsingfors.

Grå ekonomi förekommer främst bland de utländska arbetstagare som arbetar i Finland antingen som hyrda arbetstagare av en lokal uppdragsgivare för ett utländskt företag eller som anställda av en utländsk

underleverantör. Förutom byggnadsbranschen finns det utländsk arbetskraft i samma situation i bl.a. metall- och städbranscherna.

När det gäller utländska arbetstagare anser regionförvaltningsverket att de största bristerna är utebliven bokföring av arbetstiden, oklarheter i de utförda arbetstimmarna vid betalning av ackordslön samt bristen på tillämpning av bestämmelserna om veckovila. Övertids- och söndagsarbete har inte bokförts och inga korrekta ersättningar har betalats för sådant arbete.

En del av de aktörer som är registrerade utomlands har finländsk bakgrund, det vill säga de bedriver fortfarande verksamhet i Finland, men från utlandet. Bakom de företag som har grundats av finländare i Estland ser det ut att finnas bl.a. näringsförbud som har meddelats i Finland, utsökningsskulder och jävsituationer till följd av dessa samt skatteskulder hos ansvarspersonerna. En stor del av företagen har grundats i Estland för att fortsätta med en affärsverksamhet som har gått dåligt i Finland.

Enligt den utredning som riksdagen beställde faller arbetsinsatsen av uppskattningsvis 15 000–20 000 utländska byggare utanför beskattningen i Finland, antingen lagligt eller olagligt. Årligen motsvarar detta ett totalt belopp på åtminstone 400 miljoner i löner. Inkomsterna för underentreprenörer som saknar fast driftställe i Finland lämnar också utanför beskattningen.

CASE: Gråimport av bilar

Med gråimport av bilar avses import och återförsäljning av begagnade fordon på ett sådant sätt att mervärdesskatt kringgås helt eller delvis i affärsverksamheten. Ett sätt att kringgå skatt är att förfalska en skattestatus som berättigar till avdrag i bokföringen och att använda förfalskade fakturor. Avdraget kan göras genom att man tar in förfalskade fakturor i bokföringen. Dessa visar att en bil som har köpts skattefritt som ett gemenskapsinternt köp är ett köp som är föremål för momspliktigt marginalbeskattningsförfarande.

En felaktig anteckning som har upptäckts vid en revision har i de flesta fall lett till kvarskatt och konkurs. Efter detta har man fortsatt den i övrigt lönsamma verksamheten i ett nytt företag.

Det första marginalskattebedrägerimålet som gick till rätten i Finland behandlades i Lahtis tingsrätt i april 2010 (dnr R10/499, domen 10/1147).

I detta fall köpte ett finländskt bilföretag cirka 190 fordon från andra EU-länder under åren 2005–2006 till ett totalt värde på cirka 3 miljoner euro. De köp som i verkligheten hade gjorts som gemenskapsinterna köp hade i huvudsak bokförts som inköp som var föremål för marginalskatt med hjälp av inköpskvitton med felaktigt innehåll. Även återförsäljningen hade bokförts som marginalskatteförsäljningar. En delägare i bolaget förfalskade verifikaten.

Denna delägare befanns skyldig till grovt skattebedrägeri och grovt bokföringsbrott. Delägaren meddelades näringsförbud på fyra år. Själva domen var två år villkorligt fängelse.

CASE: Utländska företag som har granskats inom ramen för skatterevisionsprojektet Raksa

Skatteförvaltningens projekt Raksa, som fokuserar på byggnadsbranschen, har utfört drygt 2 500 skatterevisioner under tiden 1.1.2008–31.8.2011. I 41 av dessa revisioner har ett utländskt företag eller en filial i Finland varit föremål för revision (1,56 %). Valet av utländska objekt som revisionsobjekt var relativt framgångsrikt, eftersom endast två skatterevisioner inte gav anledning till åtgärdsförslag.

En del av skatterevisionerna har riktat sig till bolag som är korrekt registrerade i Finland och som har strävat efter att ta sitt skatteansvar i Finland. De beskattningsförslag som har getts till sådana bolag grundar sig på fel som är vanliga hos företag i byggnadsbranschen, som t.ex. fel i ersättningen av skattefria resekostnader.

Merparten av de utländska bolag som granskades verkar i Finland, men har själva tolkat att ett fast driftställe inte bildas för dem i Finland. Till följd av detta har bolagen nästan inte alls betalat skatt till Finland. Vid skatterevisionen har man dock ansett att ett fast driftställe bildas för bolagen i Finland. Därför har man föreslagit att bolagen betalar näringsskatt på inkomsterna från Finland, mervärdesskatt på de byggnadstjänster som har sålts i Finland samt förskottsinnehållning, källskatt och arbetsgivares socialskyddsavgifter på de löner som grundar sig på arbete i Finland.

Om ett fast driftställe inte bildas för ett utländskt företag i Finland, har det inte några arbetsgivarskyldigheter i Finland. Följaktligen är det möjligt att arbetstagarnas löner inte beskattas om inte arbetstagarna själva betalar skatt på sina löneinkomster. Därför är det viktigt att undersöka kriterierna för uppkomsten av ett fast driftställe även för att öka de skatteintäkter som grundar sig på arbetsgivarskyldigheterna.

Vid skatterevisionerna har det även framkommit flera fall där en finländsk person har bedrivit verksamhet i byggnadsbranschen via ett estländskt företag. Bolagets hela verksamhet har bedrivits i Finland och bolagets finländska chef har bott i Finland och lett verksamheten härifrån. Bolaget har dock inte deklarerat sin verksamhet till Skatteförvaltningen i Finland. Avsikten med verksamheten via ett estländskt bolag har uppenbarligen varit att vilseleda de finländska myndigheterna, och arrangemanget har gjorts för att kringgå skatter. I dessa fall har det även framkommit några andra fenomen inom grå ekonomi, som t.ex. betalning av svarta löner och kvittohandel. Kvittohandel och ogrundade inköp har i viss mån observerats även i utländska aktörers bolag.

2. GRÅ EKONOMI OCH DÄRMED FÖRKNIPPAD BROTTSLIGHET

GRÅ EKONOMI OCH EKONOMISK BROTTSLIGHET

I Finland avses med *ekonomisk brottslighet* en straffbar gärning eller försummelse som strävar efter direkt eller indirekt ekonomisk nytta och som äger rum i anslutning till ett företags, den offentliga förvaltningens eller en annan organisations verksamhet eller genom att utnyttja dessa. *Grå ekonomi* har definierats snävare än vanligt i lagen om Enheten för utredning av grå ekonomi. Definitionen omfattar endast sådana uttrycksformer för grå ekonomi som förekommer i samband med företagsverksamhet eller en annan organisations verksamhet. Utifrån denna utgångspunkt kan grå ekonomi av sådan allvarlighetsgrad att den kan klassificeras som ett brott nästan alltid betraktas som ekonomisk brottslighet.

I de nordiska välfärdssamhällena uppfattas ekonomisk brottslighet i huvudsak som ett brott som riktar sig mot statens medel. En stor del av dessa brott omfattas även av definitionen av grå ekonomi. Kärnan för dessa är brott som riktar sig mot skatteinkomster, socialförsäkring, tullavgifter och olika statliga stöd. Bokföringsbrott, registeranteckningsbrott och brott mot näringsförbud är nära förknippade med de ovan angivna brotten. I dessa försummas eller begås brott mot de skyldigheter som till stor del ligger till grund för statens laglighetsövervakning av företagsverksamheten. Även gäldenärsbrott riktar sig ofta mot staten, då Skatteförvaltningen eller en annan offentlig instans är borgenär.

BROTT INOM GRÅ EKONOMI

Strafflagsbrott som omfattas av begreppet grå ekonomi

- Skattebrott
  skattebedrägeri SL 29:1–3 §
  skatteförseelse SL 29:4 §
- Arbetsförsäkringsavgiftsbedrägeri SL 29:4 a och 4 b § (trädde i kraft 1.1.2007)
- Tullredovisningsbrott SL 46:7–9 § (trädde i kraft 1.10.2009)

Brott som anknyter till grå ekonomi (t.ex.)

- Bokföringsbrott SL: 30: 9–10 §
- Registeranteckningsbrott SL 16:7 §

- Gäldenärsbrott (SL 39 kap.) särskilt:
  oredlighet som gäldenär SL 39:1 och 1 a §
  gäldenärsbedrägeri SL 39:2 och 3 §

Skattebrott och därmed förknippade brott står för 50–60 procent av alla ekonomiska brott som avslöjas i Finland. Skattebedrägeriernas procentuella andel har stigit klart sedan mitten av 2000-talet. Största delen av rubriceringarna i de brottsanmälningar som Skatteförvaltningen har gjort är skattebedrägerier. Mer än hälften av de brottsanmälningar som Skatteförvaltningen gjorde 2010 var skattebedrägerier. I samband med skattebedrägerier avslöjas ofta även bokföringsbrott och gäldenärsbrott. De står för drygt 35 procent av rubriceringarna i anmälningarna. Dessa brottsrubriceringar står för majoriteten, dvs. nästan 90 procent, av rubriceringarna i Skatteförvaltningens anmälningar.

De grova skattebedrägeriernas andel har klart gått förbi brottsanmälningarna om vanligt skattebedrägeri. Trenden har fortsatt och stärkts under hela 2000-talet. År 2010 var 75 procent av Skatteförvaltningens bokförda anmälningar om skattebedrägeri grova skattebedrägerier. Även majoriteten av de ekonomiska brott som kommer till polisens kännedom är fortfarande skatte-, gäldenärs-, registeranteckningars- och bokföringsbrott.

GRÅ EKONOMI FÖRBLIR OFTA DOLD

Ekonomisk brottslighet och grå ekonomi är till största del dold brottslighet. Enligt olika bedömningar får polisen kännedom om endast 10 procent av den ekonomiska brottsligheten, och andelen minskar ännu mer när den grå ekonomin tas med i kalkylen. Enligt t.ex. Polisyrkeshögskolans företagsenkät 2002 anmälde man sällan ekonomiska brott som drabbat det egna företaget eller som andra företag begått. I hela landet anmäldes brott som riktar sig mot företagets medel eller fordringar endast i knappt 10 procent av fallen. Även enligt Helsingfors handelskammares enkät från 2010 gör man sällan någon polisanmälan vid misstanke om oegentligheter eller brott som gäller konkurrenter.

Offren för grå ekonomi känner ofta inte till att de är offer för grå ekonomi.

Den skadliga verksamhet som hänför sig till grå ekonomi förblir ofta dold då de objekt som drabbas av skada till följd av verksamheten inte nödvändigtvis är medvetna om de skador eller brott som riktas mot dem och därför inte informerar myndigheterna om dessa. Ofta ses praxis inom grå ekonomi snarare som normala än som brottsliga.

Inom den grå ekonomin förekommer det även ofta situationer där brottsoffret medvetet har gått med på arrangemanget. En sådan situation uppkommer t.ex. när man går med på att arbeta i farliga anställningsförhållanden mot en högre lön eller när man avstår från inbetalning av sociala avgifter mot en svart lön. I dessa situationer bidrar offret själv till att den brottsliga verksamheten förblir osynlig.

PRAXIS INOM DEN GRÅ EKONOMIN

Grå ekonomi är inte ett straffrättsligt begrepp, utan ett begrepp för ett samhälleligt fenomen, även om verksamheten i vissa fall kan uppfylla brottsrekvisitet. Grå ekonomi begränsar sig inte till de gärningar som har definierats som ett brott i lag, utan den omfattar även andra försummelser av lagstadgade skyldigheter. Försummelsen kan leda till endast en administrativ påföljd, som t.ex. en betalningsskyldighet, eller vara helt utan påföljder.

Grå ekonomi kan t.ex. vara sådan företagsverksamhet där man ger bristfälliga eller felaktiga uppgifter till myndigheterna eller där man ansöker om återbäring av ogrundad mervärdesskatt. I vissa former av grå ekonomi använder man förfalskade kvitton för att betala svarta löner och förtäckta dividender till delägarna. Vid betalning av svarta löner låter man helt bli att fullgöra sina socialförsäkringsskyldigheter eller så fullgör man dem endast delvis.

I den grå ekonomin finns det även olika typer av praxis där affärsverksamhetens strukturer utnyttjas på ett lagstridigt sätt. Ett exempel på detta är s.k. terminalvårdsverksamhet, där ett företag till följd av betalningsstörningar eller konkurshot överförs till olika bulvaner, dvs. mellanhänder, för att dölja spåren av de ursprungliga ägarnas verksamhet. Terminalvårdsverksamhet omfattar även verksamhet där affärsverksamheten bedrivs i ett s.k. företag med kort livscykel för att undvika offentligrättsliga avgifter. Det är även vanligt med olika typer av internationella skatteparadisupplägg och användning av utländska organisationer för att undvika offentligrättsliga avgifter och dölja intäkter som fås genom grå ekonomi.

VERKSAMHET SOM FALLER UTANFÖR SKATTEKONTROLLEN

Exempel på verksamhet som faller utanför skattekontrollen:

- oregistrerad verksamhet, när bolaget inte lämnar in några deklarationer om sin verksamhet till skattemyndigheten och inte heller betalar skatt
- uteblivna skattedeklarationer: bolaget registrerar sig t.ex. i förskottsuppbördsregistret, som mervärdesskattskyldigt och i arbetsgivarregistret, men lämnar inga månadsdeklarationer och betalar inte heller någon skatt.

I båda fallen har skattemyndigheten inte någon information om bolagets verkliga verksamhet och dess obetalda skatter.

Följden av verksamheten är skattebedrägeri i mervärdesbeskattningen, förskottsinnehållningen och löntagarens personliga inkomstbeskattning. En skyldighet som har föreskrivits i lag för beskattningen har försummats. Påföljderna kan vara även administrativa påföljder, som t.ex. beskattning enligt uppskattning och avförande ur förskottsuppbördsregistret.

Verksamhet som faller utanför skattekontrollen är vanlig bland s.k. bolag med kort livscykel, som verkar t.ex. som underleverantörer i byggnadsbranschen.

Den ökade användningen av utländsk arbetskraft har ändrat myndigheternas verksamhetsförutsättningar avsevärt, och den ökade användningen av hyrd arbetskraft bl.a. i byggnadsbranschen har fört med sig även nya sorters arbetsbrott. Polisen har undersökt omfattande arbetsbrottsfall som gäller flera hundra utländska personer och som hänför sig till ockerliknande diskriminering i arbetslivet (47 kap. 3 a § i SL), där de utländska arbetstagarna har försatts i en mindre fördelaktig ställning i förhållande till de finländska arbetstagarna vad gäller bl.a. lön och arbetstider.

GRÅ EKONOMI OCH EKONOMISK BROTTSLIGHET I LJUSET AV ENKÄTERNA

Enligt Polisyrkeshögskolans företagsenkät från 2002 ansågs det att de vanligaste ekonomiska brotten var brott mot eller försummelser av arbetssäkerhets- eller arbetarskyddsbestämmelserna, konkurrensbrott, utebliven betalning av förskottsinnehållning eller arbetsgivaravgifter samt undvikande av moms och oregistrerad försäljning. Över 60 procent av företagen bedömde att alla dessa gärningar förekommer åtminstone ibland. Enligt enkäterna är vissa branscher särskilt utsatta för ekonomisk brottslighet. Särskilt inkvarterings- och kosthållsbranschen, transport- och speditionsbranschen samt byggnadsbranschen ansåg att brott förekom i högre grad än snittet i den egna branschen.

Enligt en utredning som gjordes på uppdrag av Helsingforsregionens handelskammare 2010 bedömde nästan hälften av företagen i Helsingforsregionen att brotten mot företagets anseende, verksamhet och konkurrens har ökat under de två senaste åren. Det ansågs att denna brottskategori omfattade bl.a. konkurrenssnedvridning, skadat företagsanseende och störning av företagsverksamheten samt bedrägerier till följd av den grå ekonomin. Två av tre företag ansåg att den ekonomiska recessionen har ökat antalet brott som riktar sig mot företagen och påverkar deras konkurrensförmåga. Vart tionde företag bedömde att recessionen hade gett upphov till nya former av oegentligheter, som t.ex. kvitto- och dokumentförfalskningar samt verksamhet i fel företags namn. Det är särskilt oroande att konkurrenternas ohederliga verksamhet (anlitande av svart arbetskraft, försummelse av skyldigheterna, bidragsfusk) bedömdes vara omfattande.

Enligt den utredning som genomfördes av Helsingforsregionens handelskammare har företagen många uppfattningar och mycket information om ohederlig verksamhet som bedrivs av konkurrenterna och som snedvrider konkurrensen. Nästan en tredjedel (30 procent) kände till en konkurrent som anlitar svart arbetskraft. Brott mot och försummelse av arbetsgivarskyldigheterna, de lagstadgade skyldigheterna och arbetarskyddsbestämmelserna var också vanliga hos konkurrenterna. Man visste även att konkurrenterna fuskar med myndighetsstöd, kringgår skatt och försummar sin bokföring. Förutom det ovan angivna berättade de svarande företagen att konkurrenterna även bedriver ohederlig hyres- och underleverantörsverksamhet i byggnadsbranschen, låter bli att tillämpa en avlöning som är förenlig med kollektivavtalet, gör sig skyldiga till avsiktliga konkurser, prissätter sina produkter fel, låter bli att tillämpa anställningsvillkoren, ger mutor, förfalskar handlingar och betalar en del av lönerna som dagpenning och kilometerersättning.

Det framgick av den branschspecifika jämförelsen i handelskammarens enkät att anlitande av svart arbetskraft betraktas som vanligast i logistikbranschen, i vilken 75 procent av företagen berättade att de visste att deras konkurrenter gjorde sig skyldiga till anlitande av svart arbetskraft. I fastighets- och byggnadsbranschen var motsvarande siffra 60 procent. I enkäten jämförde man siffrorna med situationen i Sverige, där det förekommer mest ekonomisk brottslighet i just byggnadsbranschen, vid sidan om taxi- och frisörbranschen. I Finland rapporterades det om anlitande av svart arbetskraft även i inkvarterings- och

kosthållsbranschen samt i hälsovårds- och socialbranschen, där över 50 procent av företagen berättade att konkurrenterna gjort sig skyldiga till detta.

Företagen i transportbranschen bedömde i den enkät som genomfördes 2009 att den grå ekonomins viktigaste uttrycksformer i den egna branschen var anlitande av svart arbetskraft och olaglig verksamhet av utländska åkeriägare på den finländska marknaden. Även försäljning av svarta transporttjänster med privatfordon, konkursspekulation, utnyttjande av engångsföretag och försäljning av tjänster inom den tillståndspliktiga godstrafiken utanför bokföringen konstaterades vara vanliga uttrycksformer för grå ekonomi. Grå ekonomi i transportbranschen framkommer även som förseelser som gäller transportbranschen, vägtrafiken och socialförfattningarna. I transportbranschen är t.ex. förarens kör- och vilotider samt lastens vikt föremål för noggrann reglering. Vid brott mot dessa äventyrar den grå ekonomin i transportbranschen den hederliga affärsverksamheten och därtill även vägtrafiksäkerheten.

Vid grå ekonomi ger man bristfälliga eller felaktiga uppgifter till myndigheterna.

Case: Motorvägen Helsingfors–Åbo

Grå ekonomi, bl.a. svarta löner och kvittohandel, förekom vid byggandet av motorvägen Helsingfors–Åbo, som blev klar 2009. Tre anläggningsföretag betalade svarta löner i sin verksamhet och dolde en verksamhet till ett värde på totalt 1,5 miljoner euro med förfalskade kvitton. På så sätt gjorde man sig skyldig till bl.a. grova skatte- och bokföringsbrott.

Även konkurser hänför sig till byggandet, då man enligt åtalet även gjort sig skyldig till förskingring och gäldenärsbrott. Flera anläggningsmaskiner försvann även utom räckhåll för borgenärerna.

Flera fängelsedomar och näringsförbud meddelades i målet. Skatteförvaltningen tilldömdes hela skadebeloppet, totalt över 1,1 miljoner euro med ränta.

3. BEKÄMPNING AV GRÅ EKONOMI – SAMARBETSMYNDIGHETER OCH MYNDIGHETSSAMARBETE

Bekämpningen av den grå ekonomin inbegriper förebyggande åtgärder, åtgärder för att avslöja och utreda oegentligheter samt åtgärder som vidtas för att få tillbaka den ekonomiska vinning som gärningsmännen har fått av den grå ekonomin. Sådana åtgärder är t.ex. inspektioner av tillsynsmyndigheterna, t.ex. skatterevisioner eller tullkontroller, specialindrivningsåtgärder inom utsökningen eller åtgärder som vidtas av förundersökningsmyndigheterna. Dessa åtgärder ger information om bl.a. de gärningssätt som förekommer inom den grå ekonomin.

Bekämpningen av den grå ekonomin omfattar även de strukturella förhållandena i samhället, vilka såväl förebygger som möjliggör grå ekonomi. Man kan sträva efter att påverka bekämpningen av den grå ekonomin genom t.ex. rekommendationer som styr företagens verksamhet och genom att utveckla lagstiftningen. Ett fungerande påföljdssystem är även en viktig del av bekämpningen av den grå ekonomin.

DE POSITIVA EFFEKTERNA AV BEKÄMPNINGEN AV DEN GRÅ EKONOMIN

- Tryggar inflödet av skatter och övriga avgifter och bevarandet av offentliga tjänster samt säkerställer den finansiella basen för de offentliga tjänsterna.
- Ökar skatteintäkterna, minskar lönsamheten för kvittohandel samt minskar förlusterna av skatter och övriga avgifter. Även inkomsterna av förskottsinnehållningen och övriga lagstadgade arbetsgivaravgifter ökar.
- En förebyggande effekt på manipulation av bokföring, registeranteckningsbrott och skattebrott.
- Effektiviserar myndighetsverksamheten och användningen av samhällets resurser. Förutsättningarna för den grå ekonomin försämras och förutsättningarna för hederlig företagsverksamhet förbättras.
    - Effektiviseringen av myndighetsverksamheten gör det möjligt att ingripa snabbare mot upptäckta försummelser och oegentligheter.
- Förbättrar konkurrenssituationen och konkurrensneutraliteten. Transparensen i företagsverksamheten ökar.
- Främjar ett likvärdigt bemötande.

SKATTEFÖRVALTNINGENS KONTROLLVERKSAMHET

Skatteförvaltningens uppgifter omfattar bl.a. skattekontroll, uppbörd av skatt och avgifter, indrivning samt laglighetsövervakning av skattetagarna. Majoriteten av de försummelser som omfattas av definitionen av grå ekonomi gäller såväl siffermässigt som penningmässigt de skyldigheter som övervakas av Skatteförvaltningen.

Skattekontrollen görs antingen i samband med verkställigheten av beskattningen som grundkontroll eller vid en separat skattekontroll, alltså en skatterevision. Grundkontrollen riktar sig mot alla skattskyldiga. Specialövervakningen omfattar skatterevisioner och andra kontrollåtgärder som riktar sig mot vissa utvalda kunder.

Den grå ekonomin hör också till de viktigaste skatterevisionsobjekten. År 2010 användes cirka 30 procent av skatterevisionsenheternas totala revisionsarbetstid för objekt inom den grå ekonomin. Siffran motsvarar en arbetsinsats på cirka 150årsverken.

Den grå ekonomin bekämpas inom ramen för de rikstäckande skattekontrollprojekten samt genom att välja företag som antas verka inom den grå ekonomin som skatterevisionsobjekt. De rikstäckande kontrollprojekten riktas mot branscher där man vet att det förekommer grå ekonomi. Det pågående skattekontrollprojektet för byggnadsbranschen bekämpar den grå ekonomin samt utvecklar övervakningen av utländsk arbetskraft och metoderna för övervakning i realtid.

Samarbetet mellan utländska och inhemska myndigheter är en väsentlig del av skatterevisionerna av den grå ekonomin. Myndigheterna utbyter information sinsemellan. Revisionerna kan också utföras som ett samarbete, så att samma objekt granskas av Skatteförvaltningen och därtill även av arbetarskydds- eller alkoholtillsynsmyndigheterna. Skatterevisionerna inom den grå ekonomin avslöjar också en avsevärd mängd skattebrott som Skatteförvaltningen anmäler till polisen för förundersökning.

Under de senaste åren har behovet av internationellt samarbete inom informationsutbytet ökat till följd av ökad utländsk företagsverksamhet och arbetskraft. Samarbetet med de olika länderna förs utifrån skatteavtalen eller EU:s normer. Skatterevisioner görs även som s.k. simultana skattekontroller i olika länder, då ett företag med internationell verksamhet granskas samtidigt i flera olika länder.

Även om grå ekonomi i huvudsak framkommer via Skatteförvaltningens revisionsverksamhet, finns det även ett stort antal andra myndigheter som upptäcker grå ekonomi via sin verksamhet.

KONTROLL AV SOCIALFÖRSÄKRINGEN

Kontrollen av socialförsäkringen är en viktig del av bekämpningen av den grå ekonomin. I Finland övervakas socialförsäkringen av bl.a. Pensionsskyddscentralen, Arbetslöshetsförsäkringsfonden och Olycksfallsförsäkringsanstalternas förbund.

Arbetspensionsförsäkring

I Finland ansvarar arbetspensionsbolagen, -stiftelserna och -kassorna för genomförandet och skötseln av det finländska lagstadgade arbetspensionsskyddet. *Pensionsskyddscentralen (PSC)* verkar som lagstadgat samarbetsorgan för arbetspensionsskyddet i de privata branscherna, som expert samt som producent av gemensamma tjänster.

En av Pensionsskyddscentralens (PSC) lagstadgade uppgifter är att övervaka att arbetsgivarna uppfyller sin lagstadgade försäkringsplikt, dvs. ordnar en pension enligt lagen om pension för arbetstagare (ArPL) för sina arbetstagare. Målet med övervakningen är såväl att trygga som att säkerställa en likvärdig konkurrenssituation för arbetsgivarna genom att försätta dem i en likvärdig ställning vad gäller försäkringsskyldigheterna. Ett omfattande fullgörande av försäkringsskyldigheten stärker för sin del även arbetspensionssystemet och dess finansiella bas.

Om en arbetsgivare inte på eget initiativ har ordnat ett pensionsskydd för sina arbetstagare som omfattas av ArPL i ett arbetspensionsbolag, kan PSC vid behov ge dessa arbetsgivare ett s.k. tvångsförsäkringsbeslut, utifrån vilket en arbetspensionsförsäkring uppstår för arbetsgivaren i ett arbetspensionsbolag. Om arbetsgivaren redan har en arbetspensionsförsäkring i ett försäkringsbolag, övervakar arbetspensionsbolaget och PSC tillsammans att arbetstagarnas anställningsförhållanden har försäkrats på ett korrekt sätt.

Arbetslöshetsförsäkring

Arbetslöshetsförsäkringsfonden (AFF), som inledde sin verksamhet år 1999, är en självständig inrättning

som administreras av arbetsmarknadsparterna och står under social- och hälsovårdsministeriets och Finansinspektionens tillsyn. Dess huvuduppgift är att finansiera arbetslöshetsförmåner.

Dessutom styr, utvecklar och övervakar fonden uppbörden av arbetslöshetsförsäkringspremier samt debiterar självriskpremien inom arbetsgivarens utkomstskydd för arbetslösa. Fondens verksamhet finansieras med de arbetslöshetsförsäkringspremier som tas ut av arbetsgivarna och löntagarna samt med placeringsintäkter. Uppbörden av arbetslöshetsförsäkringspremierna har överförts på olycksfallsförsäkringsanstalterna.

Olycksfallsförsäkring

Enligt lagen tar *Olycksfallsförsäkringsanstalternas förbund* hand om de fall där arbetslöshetsförsäkringsplikten har försummats.

Olycksfallsförsäkringsanstalternas förbund (OFF) fungerar som det centrala organet för de försäkringsanstalter som bedriver lagstadgad olycksfallsförsäkring. OFF:s medlemmar utgörs av alla försäkringsbolag som bedriver lagstadgad försäkringsverksamhet i Finland, Statskontoret och Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt.

Grå ekonomi förebyggs genom att man handleder företagen att agera på rätt sätt.

Enligt lagen om olycksfallsförsäkring är arbetsgivaren skyldig att teckna en olycksfallsförsäkring för sina anställda för att ersätta arbetsolycksfall och yrkessjukdomar. I samband med olycksfallsförsäkringen debiteras även arbetsgivarens och löntagarens arbetslöshetsförsäkringspremier. Skadeförsäkringsbolagen beviljar lagstadgade olycksfallsförsäkringar.

Tillsynen över arbetsgivarnas försäkringsskyldighet hör till arbetarskyddsmyndigheten enligt lagen om olycksfallsförsäkring. Arbetarskyddsmyndigheten ska övervaka att arbetsgivarna uppfyller sin lagstadgade försäkringsplikt. Arbetarskyddsmyndigheten ska utan dröjsmål underrätta Olycksfallsförsäkringsanstalternas förbund om försummelser av försäkringsplikten.

ARBETARSKYDDET

Varje regionförvaltningsverk har ett ansvarsområde för arbetarskyddet. Ansvarsområdet för arbetarskyddet övervakar att lagstiftningen tillämpas på arbetsplatserna. De centrala målen för övervakningen av arbetarskyddet är att förebygga skadlig belastning som orsakas av arbetet och arbetsmiljön, arbetsolycksfall och kemikalierisker samt övervaka att arbetslivets allmänna spelregler följs.

Beställaransvarsteamet vid Regionförvaltningsverket i Södra Finland har till uppgift att se till att lagen om beställarens utredningsskyldighet och ansvar vid anlitande av utomstående arbetskraft (1233/2006) tillämpas i hela Finland. I regeringens proposition om beställaransvaret (RP 114/2006) fastställdes det att det centrala målet med lagen är att trygga en jämlik konkurrenssituation för företagen när det är fråga om underleverantörstjänster och anlitande av hyrd arbetskraft. Målet med tillsynen över beställaransvarslagen är att bekämpa de negativa effekterna av grå ekonomi och illojal konkurrens för företagen. Inspektörerna utreder även uppfyllandet av arbetspensionsförsäkringsplikten som en del av övervakningen enligt beställaransvarslagen.

Det finns utlänningsinspektörer som har specialiserat sig på regionförvaltningens övervakning av arbetsrätten och anställningsvillkoren för utländska arbetstagare. Inspektörerna utför inspektioner utifrån såväl tips som myndighetsinitiativ inom de insatsområden som ministeriet har fastställt. Under senare tid har insatsområdena varit byggnads-, restaurang-, städ-, transport- och metallbranscherna. Dessutom har man granskat utländska företag som skickar arbetskraft till Finland. Utlänningsinspektörerna är även skyldiga att meddela polisen om misstankar om diskriminering eller ockerliknande diskriminering i arbetslivet.

Det finns särskilda arbetsbestämmelser som tillämpas på medborgare från länder utanför EES. En arbetsgivare som anställer en person som inte är EU-medborgare ska skicka en utredning om anställningsvillkoren till arbets- och näringsbyrån. Samtidigt ska arbetsgivaren meddela utlänningens namn och det kollektivavtal som tillämpas till arbetsplatsens förtroendeman, förtroendeombud och arbetarskyddsfullmäktig. Arbetsgivaren ska förvara uppgifterna om sina anställda så att de vid behov och utan svårighet kan granskas av arbetarskyddsmyndigheten.

TILLSYNEN ÖVER SERVERINGSNÄRINGEN

Regionförvaltningsverket har till uppgift att övervaka tillstånden för servering och detaljhandel samt förutsättningarna vad gäller ekonomi och tillförlitlighet i den omfattning som anges i 42 § i alkohollagen.

Regionförvaltningsverket genomför fältövervakningen av serveringsnäringen, vilken Tillstånds- och till-

synsverket för social- och hälsovården (Valvira) stöder i egenskap av centralt ämbetsverk. I samarbete med regionförvaltningsverken strävar Valvira efter att förebygga förekomsten av grå ekonomi och ekonomisk brottslighet i alkoholnäringen. Målet är en fungerande marknad och att näringsidkarna ska förbinda sig att följa de bestämmelser som styr verksamheten och som förutsätter ett samhälleligt ansvar.

Kontrollen av socialförsäkringen är en viktig del av bekämpningen av den grå ekonomin.

KONKURSÖVERVAKNING

En konkursombudsman verkar i anslutning till justitieministeriet för att övervaka förvaltningen av konkursbon. Konkursombudsmannens huvudsakliga uppgift är att utveckla en god praxis för förvaltning av konkursbon och att övervaka konkurs- och saneringspraxisen. Förutom det ovan nämnda utgör bekämpningen av den grå ekonomin och ekonomisk brottslighet en viktig del av konkursombudsmannens verksamhet. Konkursombudsmannens redskap i detta arbete är granskningar av gäldenärernas konton och verksamhet, offentliga utredningar och handledning av boförvaltarna. Till följd av ett särskilt skäl kan konkursombudsmannen besluta att staten tar ansvar för kostnaderna för ett utredningsförfarande och beordra en offentlig utredning enligt konkurslagen (120/2004). Sådana särskilda orsaker är t.ex. ett behov av att bryta en kedja av konkurser, ingripa mot ett terminalvårdsfenomen eller att ansöka om näringsförbud. Konkursombudsmannen bedriver ett aktivt samarbete med övriga myndigheter som deltar i bekämpningen av ekonomiska brott och den grå ekonomin.

ÖVERVAKNINGEN AV OFFENTLIGA STÖD

Statsunderstödslagen (688/2001) behandlar beviljande och övervakning av finansiering av organisationers verksamhet. De olika statsbidragsmyndigheterna beviljar och övervakar finansiering som ges för ett företags verksamhet från offentliga medel. Sådana myndigheter är till exempel Tekes - utvecklingscentralen för teknologi och innovationer och utrikesministeriets utvecklingspolitiska avdelning. Bekämpningen av den grå ekonomin hänför sig till utredning av om den som ansöker om understöd bedriver en verksamhet som följer de gällande författningarna och bestämmelserna.

Även en förvaltningsmyndighet enligt strukturfondslagen (1401/2006) ska säkerställa att den som ansöker om bidrag bedriver en verksamhet som har ordnats i enlighet med principen om sund ekonomisk förvaltning. Detta betyder bl.a. att den som har ansökt om bidrag har uppfyllt sina offentligrättsliga förpliktelser.

KONKURSOMBUDSMANNEN

Konkursombudsmannen tar årligen emot cirka 8 000 uppdrag som gäller företagens verksamhetssätt (marknadsföring, avtalsvillkor, fakturering, indrivning, kundtjänst). Dessa inbegriper även praxis som hör till grå ekonomi. De företag som låter bli att betala skatt och avgifter försummar ofta även sina förpliktelser när det gäller konsumentskyddet.

Det figurerar allt fler s.k. bedrägeriföretag på konsumentmarknaden, vars syfte inte är att leverera de produkter eller tjänster som de enligt egen utsago säljer. Exempel på sådan verksamhet är falska e-butiker, påhittade fakturor, pyramidmarknadsföring, placeringsbedrägerier och läkemedelsförfalskningar. Enskilda myndigheter har begränsade möjligheter att hålla sig uppdaterade när det gäller olika bedrägerimetoder och informera konsumenterna om dessa. I syfte att rätta till situationen startade Konsumentverket ett samarbetsnätverk mot svindel år 2007. Nätverkets syfte är att effektivisera informationsutbytet och samarbetet mellan de instanser som påträffar svindel i sitt arbete. Med hjälp av nätverket får aktörerna en helhetsbild av omfattningen av problemen och kan varna konsumenterna om nya fenomen i tid.

STRAFFPROCESSEN

Brotten inom grå ekonomi behandlas enligt den normala straffprocessen. Straffprocessen kan delas in i fyra huvudfaser: förundersökning, åtalsprövning, rättegång i domstol och verkställande av straffet. Straffprocessen definieras som ett rättsligt reglerat förfarande, där man undersöker och avgör det straffrättsliga ansvaret för det misstänkta brottet.

I början av straffprocessen strävar man vid förundersökningen efter att utreda brottet, förhållandena vid gärningen och parterna samt andra omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal (5 § i förundersökningslagen). Förundersökningsmyndigheten har till uppgift att rent konkret förebygga brott, avbryta ett brott som redan håller på att begås, utreda förutsättningarna för förundersökning av ett misstänkt brott samt att sköta den egentliga förundersökningen. Vid en utredning som gäller grå ekonomi strä-

var man efter att utreda den brottsliga verksamheten som helhet samt uppsåtligheten och systematiken i verksamheten.

Polisen är den allmänna förundersökningsmyndigheten och genomför förundersökningen om inte annat särskilt föreskrivs. De särskilda förundersökningsmyndigheterna utgörs av gränsbevakningsmyndigheterna, de militära myndigheterna och tullmyndigheterna. Dessa har en lagstadgad behörighet att utreda vissa brott som anknyter till deras uppgifter enligt lag.

Efter förundersökningen jämförs den misstänktes gärning med gärningsbeskrivningen i strafflagen vid åtalsprövningen i syfte att utreda om rekvisitet uppfylls, dvs. om det handlar om ett brott eller ej. Dessutom utreds det om gärningsmannen är skyldig, dvs. om den misstänkte har begått brottet. Om man kan anföra sannolika skäl till stöd för misstanken, ska åtal väckas. En del av de åtal för brott som behandlas i domstol förkastas i brist på bevis, medan en del anses vara styrkta. Basalternativen för straffet är böter, samhällstjänst samt villkorligt och ovillkorligt fängelsestraff.

De offentligrättsliga påföljderna av ett brott omfattar förverkandepåföljder av säkringsåtgärdsnatur. Vid ekonomiska brott är det viktigaste med dessa att den ekonomiska vinning som har fåtts med brottet förverkas till staten. Dessutom är det möjligt att döma ett samfund, en stiftelse eller en annan juridisk person till samfundsbot, t.ex. för ett arbets- eller miljöbrott. Påföljden av ekonomiska brott och grå ekonomi kan även vara ett näringsförbud.

Verkställande är ofta det effektivaste sättet för att sätta stopp för skadlig eller brottslig verksamhet. Ett av de centrala målen med *specialindrivningen inom utsökningen*, som omfattar hela landet, är att bekämpa den grå ekonomin och återställa vinningen av brotten.

NÄRINGSFÖRBUD

Ett näringsförbud är en näringsrättslig skyddsåtgärd med vilken man strävar efter att hindra att en olämplig och skadlig affärsverksamhet fortsätter samt efter att upprätthålla det allmänna förtroendet för affärsverksamheten. Med lagen vill man särskilt skydda borgenärer, avtalsparter, den offentliga ekonomin samt trygga en sund och fungerande ekonomisk konkurrens. Förutsättningen för att meddela ett näringsförbud är en avsevärd försummelse av de lagstadgade förpliktelserna när det gäller affärsverksamheten eller ett sådant brottsligt förfarande som inte kan betraktas som ringa. Syftet med ett näringsförbud är att hindra en person som har meddelats förbud från att verka i vissa ansvarsfulla tjänster eller positioner i näringsverksamheten och på så sätt fortsätta att orsaka skada för övriga aktörer i näringslivet.

Polisen undersöker förutsättningarna för näringsförbud och en allmän domstol meddelar förbud på yrkande av åklagaren. Förbudets längd är minst tre och högst sju år. Påföljden av ett brott mot ett näringsförbud kan vara böter eller fängelse i högst två år.

Näringsförbudsregistret är ett register som är avsett för allmänt bruk. Alla har möjlighet att via registret försäkra sig om att de inte har att göra med en person som har meddelats förbud eller med ett företag där en person som har meddelats förbud har en ledande post. Hösten 2011 hade drygt 1 000 personer ett gällande näringsförbud.

SAMARBETET MELLAN MYNDIGHETERNA I BEKÄMPNINGEN AV DEN GRÅ EKONOMIN

Behovet av myndighetssamarbete i bekämpningen av den grå ekonomin omfattar en grupp myndigheter som är avsevärt större än den traditionella gruppen av förundersöknings- och åklagarmyndigheter. Grå ekonomi förekommer i företagsverksamhet av många olika typer, och därför krävs det att man drar nytta av information och expertis hos flera olika myndigheter för att avslöja och ingripa mot grå ekonomi. Bekämpningens genomslagskraft och särskilt de åtgärder som vidtas för att få tillbaka vinningen av brott kan ofta effektiviseras genom en kombination av administrativa och straffrättsliga metoder.

Case: Myndighetssamarbete

Regionförvaltningsverket genomför fältövervakningen i serveringsnäringen, vilken Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira) stöder i egenskap av centralt ämbetsverk.

I samarbete med Skatteförvaltningen följer Valvira betalningen av skatter och offentligrättsliga avgifter av tillståndsinnehavare inom alkoholnäringen. Om det förekommer störningar i tillståndsinnehavarnas verksamhet, genomför regionförvaltningsverket en granskning och ett hörande om försummelserna. Om man misstänker att en tillståndsinnehavare döljer inkomster i sin verksamhet, t.ex. idkar oregistrerad försäljning eller lämnar inkomster utanför bokföringen, samarbetar Skatteförvaltningen och polisen för att behandla klientens verksamhet.

Vid misstankar om grå ekonomi skickar Valvira en rapport om eventuella störningar till regionförvaltningsverket, som gör en inspektion vid utvalda verksamhetsställen. De inhämtade uppgifterna jämförs med de uppgifter som aktören själv har meddelat till Skatteförvaltningen och alkoholförvaltningen. Om man upptäcker stora brister i dessa fall, förbereder regionförvaltningsverket ett informationspaket till Skatteförvaltningens skatterevisionsenhet för skatterevisionen. I allvarliga fall är alkoholmyndigheterna i direkt kontakt med polisen, och då stöds polisens förundersökning av Skatteförvaltningens skatteinspektörer och alkoholförvaltningens alkoholinspektörer.

I oktober 2010 inledde enheten för ekonomiska brott vid Östra Nylands polis en förundersökning om en restaurang inom dess område utifrån de jämförelseuppgifter som alkoholinspektörerna hade samlat in. Revisionsenheten vid Nylands skatteverk, alkoholinspektörerna vid Regionförvaltningsverket i Södra Finland och Valvira stödde den pågående förundersökningen. En husrannsakan gjordes vid revisionsobjektet, de brottsmisstänkta förhördes och bokföringen beslagtogs med polisbefogenheter. Man gjorde en ansökan om beslagtagning av aktörernas medel, vilken omfattade beloppet på skadan för Skatteförvaltningen enligt uppskattningen i skattepromemorian. Åtgärdernas effekt var i detta fall cirka 160 000 euro.

Case: Olkiluoto

Skatteförvaltningen följer aktivt företagen och arbetstagarna vid kärnkraftsbygget i Olkiluoto i Satakunta. Det krävs ett elektroniskt passerkort för att ha tillträde till bygget. Byggherren TVO administrerar passerkorten. Varje kvartal får Skatteförvaltningen uppgifter om passerkorten till byggplatsen för skatterevisionen. Över 6 300 personer av 50 olika nationaliteter har arbetat på byggplatsen (november 2011). De finländska arbetarna har uppgått till 1 500 och de tyska och polska till över 1 200 av vardera nationaliteten. De arbetstagare som kommer från länder utanför EU är cirka 300.

Projektet OL3-rådgivning och -handledning har pågått vid Västra Finlands skatteverk sedan 2006. Dess syfte är att ge information om den finländska beskattningen till de utländska personer och företag som arbetar i Olkiluoto. Projektets mål är att förebygga problem och hjälpa klienterna att handla på rätt sätt samt att registrera och betala rätt skatter vid rätt tidpunkt. Inom ramen för rådgivningsprojektet har man strävat efter att beakta utlänningarnas särskilda behov vad gäller beskattningen och de därtill hörande skyldigheterna. Rådgivningsprojektet har informerat om skattefrågor såväl på som utanför byggplatsen.

Skatteförvaltningen har även gjort skatterevisioner hos de utländska företag som verkar på kärnkraftsbygget. OL3-övervakningsprojektet för Olkiluoto anknyter till projektet Raksa, som riktar sig mot byggnadsbranschen. Ett av insatsområdena för detta projekt är att övervaka den utländska arbetskraften. OL3-övervakningsprojektet är även en del av Finlands internationella samarbete, med vilket man strävar efter att säkerställa att skatten tillfaller rätt land enligt skatteavtalen. Vid skatterevisionerna har det uppdagats fall där arbetstagarnas inkomstskatt har betalats till arbetstagarnas hemstat eller företagets hemstat i stället för Finland. Även socialskyddsavgifter har debiterats av utländska företag till följd av att arbetstagarna inte har haft socialförsäkringar.

Den effektiviserade rådgivningen och övervakningen har genererat skatteintäkter i Satakunta. Beloppet på de kommunalskatter som de utländska arbetstagarna betalade uppgick till 6,8 miljoner euro år 2010 i Euraåminne. Cirka 32 procent av kommunalskatterna i Euraåminne under skatteåret 2010 flyter in från utlänningarna. Beloppet på de kommunalskatter som de utländska arbetstagarna betalade år 2010 i Raumo uppgick till cirka 8,7 miljoner och cirka 3,2 miljoner i Björneborg.

4. DEN GRÅ EKONOMINS SKADOR OCH OFFER

DEN GRÅ EKONOMINS SKADLIGHET

Enligt riksdagens revisionsutskott är omfattningen av den grå ekonomin i Finland ett så stort problem att dess bekämpning ska ges en central ställning i det samhälleliga beslutsfattandet. Det handlar inte enbart om uteblivna skatteinkomster, utan även om t.ex. orättvisa konkurrensförhållanden, ett lagstridigt bemötande av arbetstagarna samt en allmän sänkning av skattemoralen och försämring av det juridiska systemet.

Den enkät som gjordes i början av 2009 bland de viktigaste myndigheterna som bekämpar grå ekonomi visar att den ekonomiska nedgången sannolikt kommer att öka den grå ekonomins relativa andel ytterligare. Under en recession ökar även de skador som orsakas av ekonomisk brottslighet och grå ekonomi. Den ekonomiska osäkerhet som orsakas av snedvridningen av konkurrensen och instabiliteten på marknaden försämrar förtroendet för marknaden. Om den grå ekonomins andel växer avsevärt, kan följden vara ökade sociala skador. I så fall försämras förtroendet för myndigheternas verksamhet, den dömande makten och hela samhällsorganisationen.

OFFREN FÖR GRÅ EKONOMI

Staten

Staten är det tydligaste offret för grå ekonomi och ekonomisk brottslighet. Ofta upplevs staten även som det enda offret. Staten förlorar årligen betydande skatteinkomster som en följd av den grå ekonomin. De förlorade skatteinkomsterna och de minskade sociala avgifterna har såväl direkta som indirekta effekter. De påverkar välfärdsstaten och de tjänster som den tillhandahåller. Den misslyckade indrivningen av lagstadgade avgifter och skadeersättningar innebär att samhället står för kostnaderna.

Förutom de skador som kan mätas i pengar har det bedömts att ett tyst godkännande av grå ekonomi och ekonomisk brottslighet urholkar spelreglerna för ekonomisk verksamhet och samhällets förmåga att upprätthålla dessa samt undergräver samhällsmoralen. Dessa effekter har ansetts vara skadligare än de direkta ekonomiska effekterna. En följd av grå ekonomi är att människorna bemöts ojämlikt vad gäller lön, arbetssäkerhet, pensionsskydd och social trygghet samt som konsumenter och arbetstagare.

Effekterna av den grå ekonomin och den därmed förknippade ekonomiska brottsligheten kan ses ur statens synvinkel och därtill även ur offrens synvinkel. Förutom staten har den grå ekonomin effekter även på miljön, arbetstagarna, konsumenterna, företagsverksamheten och marknaderna.

Figur: Den grå ekonomins verkningsområde

Du kan omedvetet bli ett offer för grå ekonomi om din arbetstagare inte betalar skatt och pensionsavgifter.

Arbetstagarna

Om betalningen av de olycksfalls- och pensionsförsäkringar som arbetstagaren ansvarar för uteblir och de bestämmelser som gäller arbetssäkerheten inte tillämpas, kan följderna av en skada eller ett dödsfall i arbetet bli tyngre än väntat för en enskild arbetstagare och dennes anhöriga. I Storbritannien har det konstaterats att cirka 70 procent av de arbetsolycksfall som har lett till ett dödsfall beror på brott mot säkerhetslagarna och -bestämmelserna. Arbetskraft som arbetar för externa parter, dvs. underleverantörer eller bemanningsföretag, har konstaterats medföra en större risk för arbetsolycksfall än den övriga arbetskraften. Orsaken till olyckorna är ofta att arbetstagarna har fått en bristfällig introduktion.

De frågor som gäller arbetskraft kan delas in enligt följande:

- man gör undantag från de godkända anställningsvillkoren (bl.a. lön, arbetstid)
- man uppfyller inte andra skyldigheter som gäller anställningsförhållandet (arbetsmiljön, arbetssäkerheten)
- man betalar inte skatt eller arbetsgivaravgifter på lönen
- en utländsk arbetstagare uppehåller sig eller arbetar olagligt i Finland eller utan arbetstillstånd.

Beställaransvarslagen stiftades för att bekämpa grå ekonomi. Enligt lagen ska en beställare, t.ex. en byggherre, utreda att dess avtalsparter (t.ex. entreprenörer) fullgör sina arbetsgivarskyldigheter. Med skyldigheter avses t.ex. löneutbetalning eller tillämpning av kollektivavtalen.

I 60 procent av de inspektioner som utförs av Regionförvaltningsverket i Södra Finland för att övervaka tillämpningen av beställaransvarslagen upptäcks brister som leder till åtgärder. I cirka 10 procent av dessa fall påförs en försummelseavgift.

När det handlar om utländska arbetstagare är problemen ännu större. Majoriteten av arbetstagarna kommer till Finland som arbetskraft inom ramen för den fria handeln med tjänster. Arbetsgivarna består av underleverantörer eller bemanningsföretag som är verksamma utomlands. Användningen av hyrd arbetskraft har ökat avsevärt under de senaste åren. Hyresarbete omfattas av särdrag som kan ha en avsevärd effekt på arbetssäkerheten. Uppgifter och arbetsplatser som förändras i rask takt kan leda till att arbetstagarna inte har tillräckligt med information för att utföra ett säkert arbete. Även ansvarsförhållandena kan vara oklara mellan de olika parterna när det gäller hyrd arbetskraft.

Man kan förmoda att de utländska arbetstagarna löper stor risk att hamna i dåliga och underbetalda anställningar. De arbetarskyddsinspektörer som är specialiserade på övervakningen av utländsk arbetskraft har upptäckt att det finns brister i uppfyllandet av minimivillkoren för ett anställningsförhållande på cirka varannan arbetsplats. Det har framkommit mest problem i avlöningen, arbetstiderna och betalningen av ersättningar. Ofta har man betalat lägre lön till de utländska arbetstagarna än till de finländska.

Konsumenterna

Effekterna av den grå ekonomin på konsumenterna framkommer i det vardagliga livet som effekter på boende- och närmiljön samt på de slutliga produkterna eller tjänsterna. Med anledning av eventuell vilseledande information och marknadsföring kan en konsument förmoda att en produkt är av högre kvalitet än vad den i verkligheten är.

Enligt Konsumentverket omfattar effekterna av den grå ekonomin förutom en dålig kvalitet även ekonomiska förluster till följd av ansvarslös företagsverksamhet. Konsumenterna känner nödvändigtvis inte till de risker som de tar då de t.ex. anlitar svart arbetskraft. Konsumenten har inte något rättsskydd om något går fel i ett köp, t.ex. att leveransen dröjer, arbetet är dåligt utfört eller om det inte längre går att få kontakt med företaget. I sådana situationer kan det vara väldigt svårt att få gottgörelse, då dokument om arbetets innehåll, tidsram och pris saknas. Det är svårt för konsumentmyndigheterna att hjälpa, eftersom handläggningen i konsumenttvistenämnden grundar sig på bevismaterial, t.ex. kvitton.

I byggnadsbranschen kan grå ekonomi orsaka extra kostnader för fastighetsaktieägare. Entreprenader utförs inte inom tidsramen och underleverantörerna kan anställa inkompetent personal för att minimera kostnaderna, och då är arbetskvaliteten sämre än väntat. Förutom arbetstagare som har fått en utbildning inom en helt annan bransch finns det även personer som helt saknar utbildning på byggena. Arbetet och materialen är nödvändigtvis inte förenliga med alla säkerhetsbestämmelser.

Konsumenter av tjänster som tillhandahålls genom grå ekonomi saknar rättsskydd.

I många fall existerar inte längre det företag som har ansvarat för arbetet, eftersom det verkar enligt principen om engångsanvändning, när en konsument vill reklamera ett arbete eller materialkvaliteten. Efter att företaget har försvunnit från entreprenadmarknaden dyker dess centrala personer ofta upp på marknaden i ett nytt ”rent” företags namn. Värdet på fastigheten och i värsta fall på hela bostadsområdet kan sjunka snabbt när kvalitetsproblemen har uppdagats. En ägare har kanske inte råd att sälja sin bostad med förlust och upplever då kanske att han eller hon har hamnat i en återvändsgränd. Förutom de ekonomiska effekterna leder en sådan situation ofta till att man upplever att livskvaliteten försämras och att förtroendet för samhället minskar.

I egenskap av konsumenter av samhällets tjänster försvagas medborgarnas sociala trygghet som en följd av den grå ekonomin. Förutom att arbetsgivaren sparar på de uteblivna socialkostnaderna för en arbetstagare som arbetar svart, kan arbetstagaren samtidigt vara en konsument av arbetslöshetstjänster. Årligen avslöjar Folkpensionsanstalten cirka 1 500 fall av bidragsfusk. Det bidrag som det fuskas mest med är just arbetslöshetsskyddet.

Företagsverksamheten och marknaderna

Den grå ekonomin, som förekommer i många former, påverkar företagsverksamheten genom att konkurrensen snedvrids. Bland annat missbruk av offentlig finansiering, som t.ex. skatte-, bokförings- och registeranteckningsbrott samt subventionsbrott, har en skadlig inverkan på företagsverksamheten. På samma sätt snedvrids konkurrensen av utnyttjande av brister i kontrollsystemet och strukturerna i samhället, t.ex. genom att man använder företag med kort livscykel, skatteparadis och företagskluster som hjälpmedel för grå ekonomi.

Den grå ekonomin har även avsevärda skadeverkningar på övriga företags och marknaders verksamhet. Försummelsen av skyldigheterna och bristen på tillämpning av normerna försvårar möjligheten att bedriva en hederlig verksamhet för övriga företag som verkar inom branschen. Skadeverkningarna riktar sig följaktligen indirekt mot företag som följer normerna, och deras konkurrenssituation försämras som en följd av den olagliga verksamheten. I extremfall måste de hederliga aktörerna antingen dra sig ur branschen eller så upplever de att de är tvungna att kringgå reglerna.

Det finns många risker för samarbetspartner till företag som verkar inom den grå ekonomin. Av de företag som svarade på Centralhandelskammarens och Helsingforsregionens handelskammares utredning om företagens brottssäkerhet hade nästan hälften inte granskat sina underleverantörers referenser. Enligt utredningen hade cirka hälften av aktörerna i byggnadsbranschen haft en opålitlig samarbetspartner.

Ett företag som bedriver verksamhet tillsammans med en opålitlig samarbetspartner kan bli offer för olika kredit-, beställnings- och avbetalningsbedrägerier eller olika gäldenärsbrott. Drygt en tredjedel av de företag som svarade på Polisyrkeshögskolans enkät hade fallit offer för såväl bedrägerier som gäldenärsbrott.

Miljön

Miljön är offer t.ex. då avfall lämnas i naturen för att undvika kostnader för avfallshantering. Bland miljöbrotten i Finland har man observerat en ökning när det gäller olagligt kvarlämnat byggavfall och annat avfall i miljön samt olagliga soptippar. Förutom natur- och miljöskyddsaspekten ökar de olagliga soptipparna de utgifter som uppstår till följd av rengöringen av områdena och transporten av avfallet till den kommunala avfallshanteringen. Förutom de ökade kostnaderna drabbas områdets invånare av hot mot livskvaliteten och t.o.m. hälsorisker till följd av naturförstörelsen. Detta kan å sin sida minska rekreationen i området och därigenom minska områdets inkomster.

Inom kommunerna inverkar bekämpningen av den grå ekonomin på invånarnas boendetrivsel och tjänster. Om t.ex. ett företag som begår ekonomiska brott och som verkar inom grå ekonomi vinner ett anbudsförfarande om en entreprenad, kan det leda till många olika typer av följder. Den sunda konkurrensen i området snedvrids och produkternas kvalitet och säkerhet kan försämras. Det kan förmodas att olyckor till följd av brott mot säkerhetsbestämmelserna kan öka hälsovårdsavgifterna och kommunalskatterna. Företagens obetalda skatteskulder bidrar även sedan tidigare till att höja priserna på de tjänster som kommunerna tillhandahåller.

OSYNLIG GRÅ EKONOMI – OSYNLIGA OFFER

Den grå ekonomins och den därmed förknippade ekonomiska brottslighetens osynlighet i samhället beror på många faktorer. En av dessa faktorer är att offren inte nödvändigtvis är medvetna om de brott som de har drabbats av och inte meddelar polisen eller övriga myndigheter om dessa. Följaktligen är det lätt hänt att de skadeverkningar som drabbar vanliga medborgare, dvs. konsumenter och arbetstagare, får mindre uppmärksamhet än andra.

De konsumenter som har drabbats av bedrägerier låter enligt Konsumentverket ofta bli att anmäla fallen till myndigheterna. En delorsak kan vara att konsumenten är generad över sin godtrogenhet eller att det enskilda belopp som har förlorats inte är så högt. Samarbetsnätverket mot svindel vill uppmuntra konsumenterna att anmäla tvivelaktiga fall så snabbt som möjligt.

Aktörerna inom grå ekonomi letar efter bulvaner, dvs. mellanhänder, för att dölja den verkliga naturen hos deras verksamhet. Bulvanerna är personer som är beredda att mot en ersättning ställa sitt klanderfria namn till förfogande för operationer inom grå ekonomi. I de mest typiska fallen behövs bulvaner för att grunda ett företag, för att byta dess förvaltningsorgan och för upplägg med penningtransaktioner. Till följd av de upplägg som hänför sig till grå ekonomi kan bulvanerna och de anställda som arbetar svart vara de enda som kan ställas till straffrättsligt ansvar för verksamhet inom grå ekonomi. En bulvan eller en arbetstagare som har anställts inom den grå ekonomin känner inte nödvändigtvis till att han eller hon hör till ett kriminellt nätverk.

Case: Arbetspensionsförsäkringsavgiftsbedrägeri

I lagen om pension för arbetstagare föreskrivs om rätten till pension vid ålderdom, arbetsoförmåga och om familjeförsörjaren dör. Arbetspensionsförsäkringsskyldigheten har fastställts som en skyldighet för arbetsgivaren. Arbetspensionsförsäkringsavgiften betalas av såväl arbetsgivarna som arbetstagarna: arbetsgivarna tar ut avgiften av sin arbetstagare vid löneutbetalningen och betalar den sedan tillsammans med arbetsgivarens betalningsandel till Folkpensionsanstalten.

Om arbetsgivaren försummar sin arbetspensionsförsäkringsskyldighet eller sin arbetspensionsförsäkringsavgift, kan arbetsgivaren göra sig skyldig till arbetspensionsförsäkringsavgiftsbedrägeri. Arbetspensionsförsäkringsavgiftsbedrägeri infördes i strafflagen i början av 2007.

Försummelser av arbetspensionsförsäkringsavgifter som leder till brottsutredning framkommer ofta som en del av mer omfattande utredningar av ekonomisk brottslighet, där de andra

brottsrubriceringarna som undersöks t.ex. kan vara skattebedrägeri eller bokföringsbrott. Sedan början av 2007 har polisen undersökt ett 100-tal arbetspensionsförsäkringsavgiftsbedrägerier, och domar har redan fallit i ett 20-tal fall. Anlitande av s.k. svart arbetskraft har anknutit till majoriteten av de grova arbetspensionsförsäkringsavgiftsbedrägerierna.

Även om en arbetsgivare har försummat sina arbetspensionsskyldigheter, får arbetstagarna en lagenlig pension, eftersom arbetsgivarna tillsammans ansvarar för finansieringen av arbetspensionssystemet enligt lag.

Ibland börjar man gräva efter arbetsgivaruppgifter som saknas först då en pensionsansökan lämnas in. Nedan följer ett exempel på ett sådant fall:

En arbetstagare som hade skadat sig vid ett arbetsolycksfall gjorde en ansökan om sjukpension, och då framkom det att anställningsförhållandet inte var försäkrat sedan en lång tid tillbaka. Pensionsskyddscentralen utredde ärendet och det framkom att det saknades uppgifter om anställningsförhållandet för flera av företagets anställda i arbetspensionssystemets register. Under vissa år hade företaget deklarerat ett antal anställda som var under det verkliga antalet och under vissa år att det inte alls hade betalat löner. Utifrån utredningarna satte Pensionsskyddscentralen arbetstagarnas arbetspensionsärenden i ordning tillsammans med företagets arbetspensionsbolag. Arbetsgivaren debiterades för de försummade avgifterna, och med anledning av fallets allvar lämnades även en begäran om utredning till polisen.

Case: Ockerliknande diskriminering i arbetslivet

Ockerliknande diskriminering i arbetslivet, strafflagen 47:3 a § (30.4.2004/302)

Rekvisitet för diskriminering i arbetslivet är att en arbetsgivare eller en företrädare för denne vid annonsering om en arbetsplats, vid valet av arbetstagare eller under ett anställningsförhållande utan vägande och godtagbart skäl försätter en arbetssökande eller en arbetstagare i ofördelaktig ställning på grund av ras, nationellt eller etniskt ursprung, medborgarskap, hudfärg, språk, kön, ålder, familjeförhållanden, sexuell inriktning, genetiskt arv, funktionsnedsättning eller hälsotillstånd, religion, samhälleliga åsikter, politisk eller facklig verksamhet eller någon annan därmed jämförbar omständighet (strafflagen 47:3 §).

Ockerliknande diskriminering i arbetslivet är ett specialfall som hänför sig till diskriminering och som har införts i lagen uttryckligen för att skydda den svagare parten. Bestämmelsen anknyter till den ökade användningen av utländsk arbetskraft och arbetsgivarnas strävan efter ekonomisk vinning genom att utnyttja de utländska arbetstagarnas brist på kunskap om sina rättigheter vad gäller anställningsförhållandet eller deras i övrigt svagare ställning.

En arbetssökande eller en arbetstagare kan försättas i en märkbart ofördelaktig ställning t.ex. genom att betala en lön som är avsevärt lägre än den lön som har fastställts i kollektivavtalet eller den lön som betalas till övriga arbetstagare eller genom att försätta honom eller henne i en märkbart ofördelaktigare ställning än de andra på grund av en personlig egenskap. I vissa extremfall kan ockerliknande diskriminering i arbetslivet påminna om människohandel (strafflagen 25:3–3a §). Detta är fallet särskilt då man låter arbetstagarna utföra arbete i omänskliga förhållanden, med för låg lön och utan att bry sig om bestämmelserna om arbetstid och -säkerhet.

5. UTVECKLINGSUTSIKTER OCH UTMANINGAR FÖR DEN GRÅ EKONOMIN

Myndigheterna får kännedom om endast en bråkdel av den grå ekonomin och den därmed förknippade brottsligheten. Förändringarna i omvärlden och de nya gärningssätt som dessa ger upphov till inom den grå ekonomin sätter kontinuerligt ny press på lagstiftningen och myndighetsverksamheten. Även näringslivet och medborgarna spelar en viktig roll i bekämpningen av den grå ekonomin. En del av aktörerna i näringslivet deltar aktivt i bekämpningen av den grå ekonomin. Detta syns bl.a. i byggnadsbranschen och inkvarterings- och kosthållsbranschen.

Hösten 2011 finns det ett antal osäkerhetsfaktorer i den internationella ekonomin och samtidigt även i den finländska ekonomin. En eventuell ekonomisk recession kan öka den grå ekonomins andel på marknaden. Dessutom kommer oklarheterna och konkursbrotten i samband med konkurser att öka. När företagens finanser försämras kan en större andel av aktörerna i de arbetsintensiva branscherna sträva efter att skaffa en ogrundad konkurrensfördel genom att verka inom den grå ekonomin och låta bli att betala lagstadgade skatter och avgifter.

Även i fortsättningen kommer den grå ekonomin i huvudsak att förekomma i de arbetsintensiva branscherna. Under de senaste åren har den grå ekonomin i byggnadsbranschen blivit mer internationell samtidigt som dess allvarlighetsgrad har ökat. Fenomenet syns bl.a. genom ett ökat antal begäran om internationell handräckning. I övervakningen syns fenomenet när entreprenadkedjorna bryts, då man allt oftare utreder oklarheter som gäller skatter och avgifter, vilka har vållats av utländska företag. Även myndigheternas statistik visar att allvarlighetsgraden har ökat. Av de skattebedrägerier som skattemyndigheten har fått kännedom om uppfyller numera cirka 75 procent rekvisitet för den grova gärningsformen, och enligt polisens statistik syns den organiserade brottsligheten i kretsen av gärningsmän.

Förutom att ett ökat antal utländska företag verkar i Finland har en del finländska företag ordnat sin verksamhet i Finland så att den bedrivs från utlandet. Det förefaller som om betalningsstörningar, näringsförbud eller faktorer som skadar affärsverksamheten i Finland ligger bakom t.ex. de företag som har grundats av finländska företagare i EU-länderna i närregionen.

Även bemanningsföretagen har börjat koppla samman sin verksamhet, vilket framgår av tillväxten i externa tjänster. Arbetskraft hyrs in som underleveranser av andra inhemska eller utländska företag. Utifrån de observationer som har gjorts vid skatterevisionerna har det även handlat om en verksamhet där bolag som hör till samma intressesfär har strävat efter att undvika lagstadgade skyldigheter. När det gäller utstationerade arbetstagare finns det ofta brister i villkoren för avlöningen, företagshälsovården och socialförsäkringen. I ett flertal fall har man även misstänkt ockerliknande diskriminering i arbetslivet, som enligt bedömning kommer att förbli ett synligt fenomen under den närmaste framtiden.

Den grå ekonomin ändrar form, och dess uttrycksformer upptäcks i många olika branscher. Servicenäringarna är också utsatta för grå ekonomi. Konsumentverket bedömer att det ökade antalet äldre och privatiseringen av tjänsterna kan föra med sig grå ekonomi även till marknaden för omsorgstjänster under de närmaste åren. I många europeiska länder sköts de äldre av invandrarkvinnor som har anställts svart. Man befarar att detta fenomen kommer att bli större även i Finland.

Bekämpningen av den grå ekonomin är ett av den nuvarande regeringens spetsprojekt. Regeringen fortsätter genomförandet av det femte programmet för bekämpning av den grå ekonomin och ekonomisk brottslighet och förbereder det sjätte åtgärdsprogrammet. Grå ekonomi undanröjs med ett brett sortiment av hjälpmedel. De planerade bekämpningsmetoderna omfattar t.ex. en intensifierad övervakning av anställningsförhållandena och skatterna i byggnadsbranschen genom att ta i bruk ett skattenummer på arbetsplatserna samt en månatlig skyldighet att meddela arbetstagar- och entreprenadsuppgifter till Skatteförvaltningen. Behovet av att förnya bl.a. beställaransvarslagen utreds, och hindren för informationsutbyte mellan myndigheterna undanröjs i enlighet med åtgärdsprogrammet. Dessutom utreds behovet av att förnya uppföljningssystemet.

KÄLLOR OCH YTTERLIGARE INFORMATION

Aho, Oskar: Työsuojeluviranomaisen määräämät tilaajavastuulain mukaiset laiminlyöntimaksupäätökset ovat pysyneet hyvin hallinto-oikeudessa. 9.5.2011, Regionalförvaltningsverket i Södra Finland.

Alvesalo, Anne och Virta, Erja (2010) Den ekonomiska brottslighetens mönster i Finland. I verket Ysthede Jørgen red. Økonomisk kriminalitet Nordiske perspektiver. Nordisk Samarbeidsråd for kriminologi. Oslo 2010. Brottsutveckling i Sverige fram till år 2007. Kapitel: Ekonomisk brottslighet (Brottsförebyggande rådet).

Cremers, Jan & Janssen, Jörn red. (2006) Shifting employment: undeclared labour in construction. Förlag Bruxelles: CLR studies/International Books

Croall, Hazel (2001) The Victims of White Collar Crime. I: Lingren, S-Å. (red). White Collar Crime Research. Old Views and Future Potentials: Lectures and Papers from a Scandinavian Seminar. BRÅ-rapport 2001:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. Frizes.

Croall, Hazel (2004) Lurad och förgiftad - att avslöja utsatthet för ekobrott. BRÅ-rapport 2004:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Edita.

Eskola, Kaisa & Alvesalo, Anne. Ulkomaiseen työvoimaan liittyvät väärinkäytökset - poliisin tutkimat tapaukset. Arbetshälsoinstitutet.

Hakamo Terhi, Jauhiainen Kirsi, Alvesalo Anne och Virta, Erja (2009): Talousrikokset rikosprosessissa. Polisyrkeshögskolans undersökningar 33/2009. Tammerfors.

Regeringens proposition 151/2003 till Riksdagen med förslag till komplettering av regeringens proposition med förslag till utlänningslag och vissa lagar som har samband med den (RP 28/2003 rd).

Kampanjsidan Harmaa talous – musta tulevaisuus kampanjasivusto 28.10.2011.
http://www.mustatulevaisuus.fi/

Harmaa talous näkyy myös kauneusalalla. MTV3:s webbnyheter, FNB. 5.7.2011.

Slutrapport av Arbetsgruppen för utredning av grå ekonomi, Finansministeriets arbetsgruppspromemorior 1995:6.

Mellanrapport av Arbetsgruppen för utredning av grå ekonomi, Finansministeriets arbetsgruppspromemorior 1994:21, Helsingfors 1994.

Lägesbild av den grå ekonomin 1/2011, Enheten för utredning av grå ekonomi.

RP 163/2010. Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om Enheten för utredning av grå ekonomi och lag om ändring av 4 § i lagen om Skatteförvaltningen.

Helminen, Klaus & Lehtola, Kari & Virolainen, Pertti (2005) Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsingfors: Talentum.

Hirvonen, Markku (1999) Viranomaisyhteistyön kehittäminen – selvityshankkeen loppurapportti. Finansministeriets arbetsgruppspromemorior 26/99. Helsingfors.

Hirvonen, Markku (2010) Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Tutkimuksesta ja sen tekemisestä. Lägesbild av den ekonomiska brottsligheten III/2010. Projektet för utveckling av myndighetssamarbetet.

Hirvonen, Markku, Lith, Pekka och Walden, Risto (2010) Suomen kansainvälistyvä harmaa talous. Publikation av riksdagens revisionsutskott 1/2010 och det därtill hörande meddelandet.

http://www.tyosuojelu.fi/fi/etala_toiminta/3121 28.10.2011

http://www.vero.fi/fi-FI/Tietoa_Verohallinnosta/Verotarkastukset_harmaan_talouden_torjun(14460) 28.10.2011

Jokela, Antti (2000) Uudistuva rikosprosessi. Helsingfors: Kauppakaari Oyj.

Jokinen Anniina, Ollus Natalia, Viuhko Minna (2011) Ehdoilla millä hyvänsä. Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. Helsingfors 2011.

Jokinen, Anne & Häyrynen, Janne & Alvesalo, Anne (2002) Yritykset talousrikosten uhreina. Polisyrkeshögskolans meddelanden 19. Esbo: Polisyrkeshögskolan.

Jupp, Victor, Davies, Pamela och Francis, Peter (1999) The Features of Invisible Crimes. In Jupp, Victor, Davies, Pamela och Francis, Peter (eds.) Invisible Crimes - their victims and their regulation. Macmillan Press Ltd. Houndmills etc.

Kaasinen, Pentti (2003) Turun Sanomat 20.10.2003: Rakentamisen laatu paranee, mutta esteitä on.

Centralhandelskammaren och Helsingforsregionens handelskammare: företagens brottssäkerhet 2005 och 2008: risker och hanteringen av dessa.

Korsell, Lars (2004) Hazel Croall för ned ekobrotten på jorden. Croall, Hazel (2004) Lurad och förgiftad - att avslöja utsatthet för ekobrott. BRÅ-rapport 2004:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Edita.

Laitinen, Ahti & Alvesalo, Anne (1994) Talouden varjopuoli. Inrikesministeriet. Polisens läroboksserie 3/94, Helsingfors.

Lappalainen, J, Mäkelä, T, Piispanen, P, Rantanen, E, Sauni, S. (2007). Characteristics of occupational accidents at shared workplaces. NoFS 2007 - Nordic Research Conference on Safety; 2007 Jun 13-15. Tammerfors, Finland.

Lappi-Seppälä, Tapio (2006) Kontrolliviranomaisten toiminta. I verket Rikollisuustilanne 2005. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa (2006) Rättspolitiska forskningsinstitutets publikationer 220. Helsingfors: Rättspolitiska forskningsinstitutet, 263–345.

Lith, Pekka (2005) Rakentamisen harmaa talous ja ulkomaisen työvoiman merkitys rakennustyömailla. Tutkimuksia ja raportteja 09/2005. Helsingfors.

Lith, Pekka (2008) Rakennusala muuttuvassa maailmassa 2008. Muistio ulkomaisesta työpanoksesta Suomessa ja yritystoimintaan liittyvistä pelisäännöistä. Helsingfors 15.11.2008.

Lith, Pekka (2011) Epävirallinen talous eri toimialoilla. Bilaga till undersökningen Hirvonen m.fl. Suomen kansainvälistyvä harmaa talous.

Malli vuokratyön työturvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistamiseen. Tammerfors tekniska universitet och Arbetarskyddsfonden. 2011

Martikainen Toivo (2011) Laitonta menoa - tässä on siivoojan työn likainen puoli. Taloussanomat, 5.9.2011. http://www.taloussanomat.fi/yrittaja/2011/09/05/laitonta-menoa--tassa-on-siivoojan-tyon-likainen-puoli/201112343/137

Martikainen, Toivo (2011) Asunnot täynnä vikoja: Näin hurjaa on meno työmailla. Taloussanomat 17.9.2011. Se även: Rakennusalan villin lännen meno on saatava kuriin. Helsingin Sanomat 22.9.2011.

Muttilainen, Vesa och Kankaanranta, Terhi (2011) Talousrikollisuuden kehityssuunnat ja toimintaympäristö vuosina 2000-2009. Polisyrkeshögskolans rapporter 91.

Förhandlingsresultat om regeringsprogrammet 17.6.2011.

Polisens webbsidor: Pääkaupunkiseudun siivousalalla pimeää kuittikauppaa. 01.09.2011, http://www.poliisi.fi/poliisi/helsinki/home.nsf/PFBD/81C7F35A40B6E155C22578FE0042550A

Schneider, Friedrich, Buehn, Andreas ja Montenegro, Claudio E. (2010) Shadow Economies All over the World, New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007. The World Bank Development Research Group, Poverty and Inequality Team & Europe and Central Asia Region Human Development Economics Unit. Policy Research Working Paper 5356, July 2010, Inrikesministeriet. (2004) Talousrikostorjuntaan vaikuttavan lainsäädännön kehittäminen, IM:s arbetsgruppsrapport 36/2004.

Slapper, Gary och Tombs, Steve (1999) Corporate Crime. Longman 1999.

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantatyöryhmä 2008, Vuosiraportti vuoden 2007 ympäristörikoksista Suomessa.

Lägesbild av den ekonomiska brottsligheten II/2006. Projektet för utveckling av myndighetssamarbetet Virke.

Lägesbild av den ekonomiska brottsligheten II/2008. Projektet för utveckling av myndighetssamarbetet Virke.

Lägesbild av den ekonomiska brottsligheten I/2009. Projektet för utveckling av myndighetssamarbetet Virke.

Lägesbild av den ekonomiska brottsligheten II/2009. Projektet för utveckling av myndighetssamarbetet Virke.

Lägesbild av den ekonomiska brottsligheten IV/2009. Projektet för utveckling av myndighetssamarbetet Virke.

Lägesbild av den ekonomiska brottsligheten I/2011, TARTU.

Talousrikostutkijan käsikirja. Polisen.

Taloustaantuman vaikutukset yritysten kilpailukykyyn vaikuttavaan rikollisuuteen 2010. Helsingforsregionens handelskammare.

Revisionsutskottets betänkande 9/2010 rd. Insatser mot den svarta ekonomin (Globala aspekter på den svarta sektorn i Finland).

Tombs, Steve och Whyte, Dave (2007) Safety Crimes. Crime and society series. Cullompton: Willan.

Träskman, P.O. (1979) En modell för forskning om ekonomins kriminalitet I: Ekonomisk brottslighet. Rapport från en konferens den 12 och 13 februari 1979 i Stockholm. BRÅ-rapport 1979:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, Liber.

Träskman, P.O. (1981): Taloudellinen rikollisuus ja yhteiskunta: taloudellisen rikollisuuden käsite, yleisyys ja vaikutukset. I verket Taloudellinen rikollisuus. Juristförbundets utbildningscentrums publikationer nr 32. Vammala.

Turun Sanomat 24.5.2008. Metsätien teko rakennusjätteestä toi tuomion kolmelle. Helsingfors, FNB

Arbets- och näringsministeriets publikationer: Utlänningars tillfälliga arbete i Finland. Arbete och företagsamhet 37/2009.

Nylands arbetstillståndsenhet 25.10.2011. http://www.mol.fi/toimistot/vantaa/tyolupayksikko.html

Virta, Erja (2002). Talousrikollisuuden kuva tutkimuksen ja tiedonhallinnan näkökulmasta. Publikationer av Åbo universitets juridiska fakultet. Publikationsserien för straff- och processrätten A:28. Åbo: Åbo universitets juridiska fakultet.

Virta, Erja och Laitinen, Ahti (1996) Talousrikostuomioihin liittyvä perintä. Inrikesministeriet. Publikation av polisavdelningen 4/1996, Helsingfors.

Lägesbilden över brottslighet som riktar sig mot och utnyttjar företag. «Hösten 2011. Centralkriminalpolisen.